

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.26.9>

Volume 10/2

2026 p. 169-183

KİMLİK VE ÖTEKİLEŞTİRMENİN KATMANLARI: SABİTLİKTEN SÖYLEMSEL AKIŞA

LAYERS OF IDENTITY AND OTHERING: FROM STATICITY TO DISCOURSE FLOW

Meryem MEMİŞ DOĞAN*

ÖZ

Geleneksel toplum yapısında toplumsal aidiyetlerin şekillendirdiği kimlikler, modernleşme ile bireyselleşmeye başlamış; postmodern dönemle birlikte çoğul, esnek, söylemsel olarak yeniden üretilen, bağlamsal bir gerçekliğe dönüşmüştür. Özellikle kimlik temelli yeni toplumsal hareketler, benliğe aidiyetin artışı, dijitalleşme, tüketim pratiklerinin kimlikler temelinde dönüşümü, sınıf tartışmalarının zayıflaması gibi etkenler; kimlikleri toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik pek çok alanda belirleyici unsur olarak öne çıkarmaktadır.

Bu çalışma, sabit ve değişmez bir öz olmasının yanı sıra kimlik ve ötekileştirme kavramlarını tarih, kültür, ekonomi, siyaset ve söylem çerçevesinde şekillenen ve yeniden üretilen dinamik bir yapı olarak ele almaktadır. Çalışmanın temel problemi kimliğin sabitlik ve söylemsel akış sürecini, ötekileştirme pratiklerinin rolü çerçevesinde sosyolojik bir perspektifle sorgulamaktır. Literatürde yer alan özcü-inşacı yaklaşımların sınırlarını aşmayı hedefleyen çalışmada, 'öz-söylem' sentezi olarak kavramlaştırılabilecek bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir. Literatürde yer alan özcü ve inşacı yaklaşımlar, ötekileştirme ve kimlik ilişkisi, iktidara ve söyleme yönelik tartışmalar, dijital kimlikler, kültürel melezlik ve son olarak üçüncü alan tartışmaları çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır.

Çalışma, kimliklerin tekil ve sabit özelliklerini dışlamadan, iktidar, toplumsal normlar ve dijital pratikler tarafından şekillenen çok katmanlı yapısını Foucault, Butler ve Bhabha'nın kuramsal yaklaşımları bağlamında karşılaştırmalı olarak teorik bir perspektiften çözümleyebilmeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışma; günümüz toplumlarındaki iktidar ilişkilerini, kimlik temelli örgütlenmeleri, dışlama pratiklerini ve gündelik yaşamda her an yeniden üretilen dinamikleri anlamada kimliğin merkezi rolünü görünür kılarak literatürdeki boşluğu doldurabilmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kimlik, Ötekileştirme, Söylem, Melezlik, Üçüncü Alan*

* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
E-mail: meryemmemis@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7418-9318, Bitlis, Türkiye.

ABSTRACT

Historically, identities shaped by social affiliations within traditional societal structures have entered a process of individualization with modernization; and with postmodernization, they have become a plural, flexible, discursively reproduced, and contextual reality. Particularly, factors such as the rise of new identity-based social movements, the increased sense of self-belonging, digitalization, the transformation of consumption practices through identities, and the weakening of class debates have positioned identities as a decisive element in numerous social, political, cultural, and economic spheres. This study attempts to understand the concepts of identity and othering not only as a fixed and unchanging essence, but also as a dynamic construct shaped and reproduced within the framework of history, culture, economics, politics, and discourse.

The fundamental problem of the study is to examine the process of identity's fixity and discursive flow from a sociological perspective, within the framework of the role of practices of othering. Aiming to transcend the limitations of essentialist and constructivist approaches in the literature, the study adopts an integrative approach that can be conceptualized as an "essential-discursive synthesis" Essentialist and constructivist approaches, the relationship between othering and identity, discussions on power and discourse, digital identities, cultural hybridity, and finally, discussions on the "third space" constitute the general framework of the study.

The study focuses on analyzing the multi-layered structure of identity—shaped by power relations, social norms, and digital practices—without excluding its singular and fixed nature. These dynamics are analyzed from a theoretical perspective through a comparative discussion of Foucault, Butler, and Bhabha's frameworks. In this context, the study aims to fill the gap in the literature by highlighting the central role of identity in understanding contemporary power relations, identity-based organizations, practices of exclusion, and the dynamics constantly reproduced in everyday life.

Keywords: *Identity, Othering, Discourse, Hybridity, Third Space*

Giriş

Bireyin kendini tanımlama şekli olmanın yanı sıra kimlik; toplumun bireyi nasıl tanımladığı ile de yakından ilişkili bir kavramdır. Bu doğrultuda kimlik, bireysel bir aidiyetin ötesinde toplumsal bir gerçekliğe, cemaatçi bir aidiyete, ötekileştirme ile iç içe bir yapıya karşılık gelmektedir. Psikoloji, hukuk gibi alanların aksine özellikle modernite eleştirisi temelinde şekillenen sosyoloji alanında kimlik, sabit ve değişmez bir özden ziyade tarih, kültür ve söylem çerçevesinde şekillenen, yeniden üretilen bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda kimlik, kişinin aidiyetlerinin daha ötesinde toplumsal ilişkiler, güç dinamikleri ve temsil pratikleri ile yakından ilişkilidir denilebilir. Genellikle farklılıklar ve karşıtlıklar temelinde şekillenen kimlik inşa süreci, 'ötekileştirme' kavramı üzerinden teorik olarak açıklanmaktadır. Bir kimlik ve aidiyet, ötekinin varlığı ile yakından ilişkilidir. Normatif kimlik tanımlamalarının dışında kalanların 'öteki' olarak konumlandığı bu süreçte dışlama, ayrımcılık, kimlik temelinde toplumsal hiyerarşilerin

kurulması gibi pek çok dinamik yer almaktadır. Nitekim ötekileştirme pratiklerinin, kimliğin ne olduğunun yanı sıra ne olmadığını da kapsamaktadır denilebilir.

Modernleşme ve postmodernite tartışmaları, bireyselleşme süreci ile yeni toplumsal hareketlerin yükselişi; küresel dönüşümlerin, deneyimlerin etkisiyle sınıf temelli yaklaşımlar ve Marksist paradigma literatürde geri planda kalmıştır. Bunun yanı sıra kimliklerin görünürlüğü, çoklu kimlik söylemlerinin yükselişiyle birlikte 'ötekileştirme' olgusu, çağdaş sosyolojinin temel kavramları arasında yerini almıştır. Bu bağlamda kimlik ve ötekileştirme bireysel bir aidiyet ve tanımlamanın ötesinde toplumsal konumlandırmaları, aidiyetleri, ilişkileri, hatta gündelik yaşam pratiklerini anlamlandırmada kullanılan, özellikle kültürel çerçevede tanımlanan, önemli kavramlar arasında yer almaktadır.

Literatür özetinin derlenmesinden ziyade farklı teorik yaklaşımların kavramsal kesişim noktalarını karşılaştırmalı olarak analitik sentezini sunma amacıyla olan bu çalışmada, kuramsal çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın teorik arka planı kimliği öz ya da inşa ekseninde açıklayan ve bu düalizmi dijitalleşme, melezlik ile sentezleyerek anlamaya çalışan yaklaşımlardan oluşmaktadır. Kimlik ve ötekileştirme kavramlarını sabitlikten söylemsel akışa geçişi temelinde ele alan bu çalışmanın temel problemi; kimliğin sabit, özsel ve değişmez bir yapıya mı, yoksa kültürel ve söylemsel bağlamda öteki ile sınırlanan alanda sürekli olarak yeniden tanımlanan ve müzakere edilen bir yapıya mı sahip olduğudur.

Kimliği 'sabitleyen' geleneksel sosyoloji yaklaşımlarından, kimliği 'akışkan' olarak betimleyen postmodern yaklaşımlara doğru bir analitik yol izleyen bu çalışmada, kimlik inşası, sosyal ve kültürel kimlik kuramı, benlik gibi farklı perspektiflerden kimlik ve ötekileştirme kavramlarını ele alan Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, Stuart Hall, George Herbert Mead, Anthony D. Smith, Henri Tajfel ve John C. Turner gibi isimler çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, özel olarak çalışmada; Judith Butler'ın toplumsal cinsiyet ve kimlik ilişkisine dair söylemlerine, Michel Foucault'nun iktidar ve bilgi temelindeki yaklaşımına, Homi K. Bhabha'nın melezlik ve üçüncü alan kavramlarına, Zizi Papacharissi'nin duygusal alan (affective publics) kavramına ve son olarak Sherry Turkle'nin dijital kimliklere yönelik yaklaşımlarına yer verilmiştir. Bu tarihsel ve karşılaştırmalı analizin, kuramsal yaklaşımların derleme şeklinde değerlendirilmesinin ötesine geçerek öz-söylem arasında konumlanan kimlik tartışmalarına öz-söylem sentezi temelinde bir alt yapı sunarak ilgili literatüre önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmada kimliğe yönelik sınırların söylemsel olarak nasıl oluştuğu, bu sınırların ötekileştirme aracılığı ile nasıl inşa edildiği, birey ya da grup kimliklerinin dışlama ve farklılık süreçleri ile nasıl tanımlandığı, kuramsal perspektiften açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak çalışmada, biyolojik, tarihsel, kültürel unsurların kimlik oluşumunda belirleyici olduğu, bununla birlikte bu öze ait betimlemelerin söylemsel bir

gerçekliğe de sahip olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, kadın olmak biyolojik bir özellik iken, kadın olmaya yönelik stereotipler, kültürel ve sosyal inşa süreçleri tarafından söylemsel olarak oluşturulan yapılardır. Bu bağlamda, bireyin cinsiyet, yaş, beden gibi görece sabit özellikleri, kimliğin özsel unsurları olarak tanımlanabilirken, bu özelliklere atfedilen anlamlar, toplumsal sınırlar ve konumlanmalar, söylemsel pratikler tarafından her an yeniden inşa edilmektedir. Kimlik ve ötekileştirme kavramlarını, bireysel aidiyetlerin ötesinde; kültürel, politik, biyolojik ve söylemsel düzeyde şekillenen toplumsal inşa süreçleri olarak ele alan bu çalışmanın, çağdaş sosyolojik kuramlar doğrultusunda literatüre çok boyutlu bir değerlendirme sunacağı düşünülmektedir.

Kuramsal Ayırışmalar Temelinde Kimlik ve Ötekileştirme

Tanımlanması zor, kesişimsel ve katmanlı bir yapıya sahip olan kimlik kavramı, disiplinler arası bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle, literatürde kimlik olgusuna ilişkin yaklaşımlar, ele alındığı tarihsel dönem ve disiplinlerin bağlamına göre farklılık göstermekte, bu da kimliğin sabitliği ve inşa edilme biçimlerine dair çeşitli kuramsal ayırışmaları doğurmaktadır. Ötekileştirme ise, en temelde aidiyet hissedilen kimlikler ile bağlantılı olarak, egemen kültür, kimlik, gündelik pratiklerden farklı olan kimliklerin dışlanması, meşru görülmemesi, farklılaştırılması ve “öteki” olarak konumlandırılması olarak tanımlanabilir. Öteki konumlanması, kültür, din, etnisite, toplumsal cinsiyet, siyasi düşünce, gündelik yaşam pratikleri gibi çok geniş bir yelpazede gerçekleşebilir. Toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten ve belirginleştiren ötekileştirme sürecini, İris Marion Young (1990), bir toplumun emek biçimlerinden dışlanması olarak tanımlamakta ve en tehlikeli baskı biçimi olarak nitelendirmektedir (s.53). Bu bağlamda farklılık beyanı olarak sınırlandırılmayacak olan ötekileştirme, aile, medya ve hukuk gibi kurumlar aracılığıyla kimlikleri hiyerarşik olarak konumlandıran ve dışlama pratiklerini normalleştiren söylemsel bir yapıdır. Örneğin, Ruth Wodak ve Salomi Boukala’ya (2015) göre, söylemsel olarak inşa edilen “Avrupalı” kimliği muğlak bir içeriğe sahip olmasının yanı sıra, göçmenleri ve üçüncü dünya ülkesi vatandaşlarını dışlamakta ve hiyerarşide yukarıda konumlanmaktadır (s.88).

Sosyal bilimlerde kimlik kavramı, iki temel yaklaşım çerçevesinde ele alınır. Bunlardan biri özcü yaklaşımlar, diğeri ise inşacı yaklaşımlardır. Özcü (essentialist) yaklaşımlara göre, kimlik ve ötekileştirme, sabit, değişmez, doğuştan gelen bir “öz”den kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, kimlikler, etnisite, biyolojik cinsiyet, din, kültür gibi değişmez kategoriler tarafından (Smith, 1994), toplumsal ilişkiler, söylemden bağımsız şekilde oluşmaktadır (s.20). Örneğin, özcü yaklaşım içinde değerlendirilebilecek etno-sembolist yaklaşıma göre, kimlik, tarihsel kökenlere, ortak mitlere ve kültürel hafızaya dayanan süregelen bir yapıdır (Smith, 2022, s. 192). Tarihsel süreçte, özellikle ulus kimliğinin yükseliş döneminde oldukça geniş kabul gören özcü yaklaşımlar, sonraki dönemlerde kimlikleri mutlaklaştırdığı, toplumsal farklılıkları ve eşitsizlikleri meşrulaştırdığı gerekçesi ile oldukça eleştirilmiştir.

Özcü yaklaşımların aksine Stuart Hall (1996) kimliği, toplumsal ilişkiler içinde sürekli olarak, her an yeniden üretilen, müzakere edilen, değişken bir yapıda tanımlamaktadır (s.4). Kimlik sorusunun, geç modern dönemde belirginleşen kimlik krizine işaret ettiğini belirten Hall’a (1996) göre, kimliğin içinde olduğu belirtilen bu kriz, modern aklın kimliği ele alma ve tanımlama biçiminden kaynaklanmaktadır (s.275). Ayrıca, kimliğin sabit, değişmez, tarih dışı olarak tanımlanması, ideolojik bir müdahaledir. Aydınlanmacı öznenin doğuştan verili bir yapı olarak tanımlanmasının, kültürel göreceliğe kapalı hale getirdiğini belirten ve bu durumu eleştiren Hall (1996) temsil alanındaki ideolojik aygıtlara odaklanarak, postmodern merkezsiz özne kavramını vurgulamaktadır (s.277). Özneyi; Aydınlanmacı özne, sosyolojik özne ve postmodern özne olarak üçlü bir sınıflandırma ile açıklayana Hall’e (1996) göre Aydınlanmacı özne, doğuştan verili, rasyonel akıl bile önceden belirlenmiş kendiyile özdeş bir yapıdır (s.276). Bu öznenin içsel ve sabit kimlik fikrini yitirdiği dönüşüm süreci ise, sosyolojik öznedeki kimlik, benlik ve toplum arasında karşılıklı etkileşimden doğan bir yapıdır. Ona (1996) göre, kimlik, bireyin öznel deneyimlerini toplumsal konumlarla ilişkilendirerek kültürel dünyaya entegre eder; bu süreçte kimlik bireyi ve içinde yaşadığı yapıları sabitleyici bir rol üstlenir (s.275). Ancak bu sabitlik, öznenin önceden parçalı ve çelişkili kimlikler taşıdığı gerçeğini gizler. Ayrıca bu çerçevede, kimlik, iktidar ve kurumsal yapılar aracılığıyla sınırlandırılmakta ve şekillenmektedir. Hall’ın (2021) yaklaşımında, dil, temsil ve söylem, inşa sürecinde merkezi bir rol oynar; çünkü ona göre, kimlik, temsil sistemleri aracılığıyla anlam kazanır ve bu sistemler içinde müzakere edilir (s.84). Bu nedenle, kimlik, hem bireyin kendini tanımlama biçimi hem de toplumun bireyi nasıl konumlandığıyla ilişkili olarak, sosyal ilişkiler ve kültürel pratikler içinde sürekli yeniden üretilen bir yapıdır.

Kimlik inşası sosyal psikolojik ve sembolik etkileşimci ekollerde farklı boyutlarla karşılık bulur. Henri Tajfel ve John Turner’ın (1979) sosyal kimlik teorisine göre, bireyler; grup aidiyetleri temelinde kimliğini şekillendirmekte, bu çerçevede diğer grupları ötekileştirme eğilimindedirler. Bu bağlamda, gündelik toplumsal yaşamda “iç grup” ve “dış grup” ayrımı temelinde, aidiyet ve ötekileştirme mekanizmaları şekillenmekte ve işlemektedir (s.40). Bu, sadece bir farklılık olarak değil, aynı zamanda kimlik hiyerarşisinde bir konumlanma olarak görülmektedir. Yani, aidiyet hissedilen kimlik meşru, makbul ve doğru iken, ‘öteki’ kimlik, hiyerarşide aşağıda yer alan, meşru ve doğru olmayandır. Bu kimlik hiyerarşisindeki konumlanma, bireyin ve grubun aidiyeti çerçevesinde yeniden üretilen bir gerçekliktir. Sembolik Etkileşimci yaklaşımın önemli isimlerinden George Herbert Mead (2021), bireyin içsel, özcü yanını temsil eden “I” ve toplumların beklentilerini, normlarını içselleştiren “Me” olarak formüle etmektedir (s.238). Ona göre, birey sosyalleşme sürecinde kendini başkalarının gözünden görmeyi öğrenerek benlik geliştirmektedir. Kimlik ve ötekileştirmeyi söylemsel bağlamda ele alan Sosyal İnşacı yaklaşım ise, kimliği, birey ve toplum arasındaki diyalektik bir ilişkinin ürünü olarak açıklamaktadır. Sosyal inşacı perspektifin temsilcileri Peter Berger ve Thomas Luckmann’a (2023) göre de, sosyal yapı ve sosyal süreçlerin etkileşimi ile oluşan kimlik, sabit bir öz değil, sosyal etkileşim yoluyla sürekli biçimlenen bir yapıdır

(s.234). Bu karşılıklı ilişkide, sosyal yapı kimliği belirlerken, kimlik de sosyal yapının sürekliliğini ve dönüşümünü sağlamaktadır. Tarihsel süreçte var olan kimlikler, bireylerin anlamlı toplumsal eylemleri ile biçimlendiğinden, tarih dışı bir sabitlik değil, toplumsal etkileşimin ürünü olan dinamik bir fenomendir.

Kimlikleri, özcü yaklaşımların aksine sabit değil, söylemsel çerçevede açıklayan bu yaklaşımlar, bireylerin toplumsal konumlarını, aidiyetlerini ve değişimlerini anlamada güçlü bir perspektif sunmaktadır denilebilir. Ötekileştirme ise, bu söylem ve konumlanmasının sınırlarını belirler ve dışarıda kalanları bir bütün olarak şekillendirir. Sonuç olarak, bu çalışmanın odak noktası olan kimlik ve ötekileştirme kavramları, toplumsal yapının dinamiklerini anlamada, bireylerin toplumsal konumlarını, aidiyetlerini, dışlama pratiklerini açıklamada önemli araçlar olarak dikkat çekmektedir. Bu sebeple, bu çalışma, kimlik ve ötekileştirme kavramlarını teorik çerçevede ele almanın yanı sıra, söylemsel üretim süreçleri ile nasıl biçimlendiği, toplumsal norm ve güç hiyerarşisi ile iç içe yapısını anlayabilmeyi ve sosyolojik bir perspektiften açıklayabilmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışma, literatürde bulunan özcü ve inşacı yaklaşımlar arasındaki farklılıklar temelinde, kimliğin sabitlikten söylemsel akışa geçiş sürecini analiz edebilmeyi amaçlamaktadır.

Söylem ve İktidar

Önceki başlıkta değinildiği gibi, kimlik, bireyin kendini tanımlama biçimi olmanın yanı sıra, toplumsal yapılar içerisinde tanımlanma ve konumlandırılma biçimidir. Sosyoloji literatüründe yer alan sosyal inşaacılık ve söylem teorisi perspektifinden de, kimlik, sabit, değişmez bir gerçeklik değil, tarihsel, kültürel ve söylemsel olarak, gündelik toplumsal yaşamda inşa edilen bir yapıdır. Yani, kimlik, toplumsal ilişkiler, güç ve iktidar mekanizmalarıyla örülü bir süreç olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede ilgili literatüre bakıldığında birey ve toplum ilişkisini açıklayan kuramlar arasında önemli bir paralellik bulunduğu söylenebilir.

Kimlikleri anlamlandırma çabası olan Sosyal Kimlik Kuramına göre, grup içi aidiyetler ve grup dışı, yani “öteki” ile ayrımlar, bireyin kurduğu aidiyetler ve özdeşlikler çerçevesinde bir “biz” oluşturmakta ve bu durum, kaçınılmaz olarak bir “ötekinin” varlığını gerekli kılmaktadır (Tajfel, 1981, s. 255). Benzer şekilde, en temelde toplumsal gerçekliğin dil aracılığı ile kurulduğunu, iktidar ilişkileri ile şekillendiğini belirten söylem teorisi, kimliği de dilsel ve kültürel temsiller ile kurulan bir yapı olarak ele almaktadır. Bu anlamda, önemli isimlerden olan Michel Foucault’a (2000) göre, söylem, anlam üretmenin yanı sıra bireyleri özneleştirir ve normatif kimlik tanımlarına göre şekillendirir (s.101-102). Söylem kuramı ile bilgi, iktidar ve özne ilişkilerini tarihsel bağlamda ele alan Foucault’ya (2003) göre, söylem, yalnızca dilsel bir yapı değil, aynı zamanda bilginin üretilip düzenlendiği ve iktidar ilişkileri ile iç içe bir pratiktir (s.102). Ayrıca Foucault (2000), belirli tarihsel dönemlerde, episteme aracılığıyla nesneleri ve özneleri kuran bir yapı olan söyleme, cezaevi gibi kurumlarda suçlu kimliğini nasıl kurduğunu

açıklarken başvurmaktadır (s.94). Bu çerçevede, söylem, bireylerin davranışlarını düzenleyen iktidar mekanizmaları ile bağlantılı bir kavramdır (s.68). Böylece, söylem, “normal” ve “anormal”ın sınırlarını belirleyerek, iktidarın baskıcı değil, üretken mekanizmasını kurmaktadır. Söylemler arasındaki hiyerarşik düzeni ve bazı söylemlerin diğerleri üzerindeki “doğru” olma gücü, Foucault’un yaklaşımında, söylemin dışsal sınırlama mekanizmaları arasında yer alan “doğruluk istenci” kavramı ile açıklanmaktadır. Buna ilaveten, Foucault’ya (2003) göre, cinsellik gibi özel alanlarda da bulunan söylem, bireylerin arzularını, bedenlerini ve kimliklerini de tanımlayan bir araçtır (s.62). Nitekim, söylemin, kimlikleri üzerinde baskıcı etkisinin yanı sıra, özneyi kurmada da önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kısacası, episteme, iktidar ve özne temelinde şekillenen söylem, bilgi üretiminin ve toplumsal düzenin kurucu bir unsurudur. Bu perspektifte, kimliği tarihsel olarak biçimlenen bir söylemsel yapı olarak ele alan bu yaklaşım biçiminin, postmodern kuramlar ile örtüştüğü söylenebilir.

Kimliği, birey tarafından sürekli olarak inşa edilen bir proje olarak ele alan Zygmunt Bauman, “Kimlik (2017)” isimli çalışmasında, modernitenin sabit kimlik arayışında olmasına karşın, postmodernitenin kimliği geçici ve kırılgan bir yapı olarak tanımladığını belirtmektedir. Ona göre, modern toplumlarda kimlik, ulus devletin ve sosyal kurumların sunduğu sabit aidiyet biçimiyken, geç modernlikte sabitliğin yerini belirsizlik, geçicilik ve muğlaklık almıştır. Bu durumu, “akışkan modernlik” kavramı ile açıklayan ve toplumun sürekli değişen yapısına vurgu yapan Bauman’a (2017) göre, bireyde bu toplumsal yapı içerisinde, kimliklerini her an yeniden kurmak zorundadır (s.19). Bu durum, kimliğin şekillenmesinde özgürlüğün yanı sıra belirsizlik ve güvensizliği de oluşturmaktadır. Kimliğin artık ‘verili’ değil ‘seçilen’ yapısına vurgu yapan Bauman’a (2017) göre, seçim özgürlüğü, yükümlülük ve belirsizliği getirmekte, küreselleşme ve tüketim toplumunun etkisi ile bireyler, kimlikleri üzerinden pazarlık yapar hale gelmekte, bu durumda aidiyet duygusu da kırılganlaşmaktadır (s.16). Bu çerçevede, Foucault’un yaklaşımı ile kıyaslandığında, kimlik inşa sürecinde Bauman’ın bireye etken olarak daha fazla alan açtığı ve seçim özgürlüğü vurgusu yaptığı görülmektedir.

Söylemsel yapıyı toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendiren Judith Butler’a (2019) göre, toplumsal cinsiyette, biyolojik bir gerçeklikten ziyade, toplumsal olarak inşa edilmiş, sürekli yinelenen söylemsel ve performatif pratikler aracılığı ile kurulmuştur (s. 27-33). Butler, “Cinsiyet Belası” (2019) isimli çalışmasında, toplumsal cinsiyet normlarının bireyleri belli davranış kalıplarına yönlendirdiğini ve bu normların dışında kalanları “anormal” olarak betimlediğini belirtmekte ve bu durumu “heteronormatif matris” kavramı ile açıklamaktadır (s.71). Bu matris, toplumsal cinsiyeti kadınlık ve erkeklik olmak üzere iki karşıt kategoriye indirgeyen, bu kategorilerin heteroseksüel yönelimle doğal biçimde ilişkilendirilmesini sağlayan, kültürel ve söylemsel düzenleme yapısıdır. Ayrıca, bu matris, toplumsal cinsiyet temelinde normlar belirleyen, tanımlayan norm dışı ifadeleri dışlayan bir iktidar mekanizması olarak da betimlenebilir. Foucault’nun söylem ve iktidar ilişkisi üzerine yaklaşımını, toplumsal cinsiyet

bağlamında genişleten Butler'a (2019) göre, kimliğin üretiminde söylemin yanı sıra, beden ve performatif pratikler de önemli araçlardır (s.79).

Özetle; Foucault iktidarın kimliği tanımlama gücüne, Butler bu tanımın bedensel performanslarla sürdürülmesine, Bauman ise bu sürecin postmodern dönemdeki akışkanlığına odaklanarak birbirini tamamlayan bir teorik yapı oluşturmaktadır denilebilir. Tüm bu kuramsal yaklaşımlar ışığında, kimlik, bireyin kendini tanımlama biçimi olmanın yanı sıra, toplumsal yapıların içinde tanımlanma, konumlandırma, sınırlandırma ve disipline edilme sürecidir denilebilir. Ayrıca, bu kuramsal yaklaşımlar, kimliği bireysel tercih ya da aidiyetten ziyade; toplumsal yapılar, iktidar ve söylem kesişiminde oluşan dinamik bir süreç olarak açıklamaktadır. Bu çerçevede, kimlik ve ötekileştirmenin, bireyin özneleşme süreci ile, toplumsal yapıların yeniden üretimini anlamada önemli bir kavram olduğu görülmektedir. Kimliğin söylemsel olarak inşa edildiğini savunmak, kuramsal bir tercihten ziyade, toplumsal pratikleri, konumlanmaları, toplumsal gerçekliğin işleyişini anlayabilmek adına bir zorunluluk olarak belirtilebilir. Örneğin, “göçmen” kimliği, coğrafi hareketlilikten ziyade, güvenlik, ekonomik gerçeklikler, söylemler ve kültürel önyargılar ile yakından ilişkilidir. Günümüzde Suriye’den Türkiye’ye göç edenler için, farklı grup aidiyetleri tarafından, farklı zamanlarda, “yük”, “tehdit”, “uyumsuz”, “sorun” gibi olumsuz; “Müslüman kardeşlerimiz”, “mazlumlar”, “misafirler”, “kardeş millet”, “komşu halk” gibi olumlu pek çok tanımlamanın, hitabın bir arada kullanıldığını ve toplumsal konumu belirleyen söylemsel çerçevede üretildiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra, Butler’ın (2019) işaret ettiği toplumsal cinsiyet temelli kimliklerde, söylem aracılığı ile kurulmaktadır denilebilir (s.79). Örneğin, “annelik” kimliği, bireyin kendini tanımlamasından çok, toplumun beklentileri, sınırlandırmaları söylem ile her gün yeniden inşa edilen gerçeklikler ile örülür. Kimliği, bilgi ve iktidar çerçevesinde açıklayan Foucault’un (2000) yaklaşımını açıklar şekilde, pandemi döneminde yaşlıların “riskli grup” olarak tanımlanması, bu bireyleri korunması gereken, pasif, üretkenlikten uzak bir algıya da dönüştürebilmektedir (s.68).

Ayrıca, günümüzde özellikle dijital dünyanın edindiği yer çerçevesinde de bireylerin pek çok kimliğini her an yeniden ürettiği görülmektedir. Bu durumu açıklar şekilde, postmodern kimlik anlayışına yönelik, Bauman (2017), kimliğin güvenli bir sığınaktan ziyade, sürekli olarak yeniden kurmak zorunda olduğu bir proje olarak betimlemektedir (s.20-21). Bu bağlamda, sosyal medya platformlarında, Erving Goffman’ın (2020) belirttiği, gündelik yaşamda birey, sürekli olarak farklı kimlikler ve temsiller üretmektedir (s.45). Dolayısıyla, yalnızca bireysel deneyimler ile şekillenmeyen kimlik, söylemin ideolojik yapısı, teknolojik altyapı, iktidarın üretim biçimleri gibi pek çok etken ile analiz edilmesi gereken ve bu çalışmanın açıklamaya çalıştığı temel argüman çerçevesinde, sabitlikten söylemsel bir akışa dönüşen bir olgudur denilebilir.

Kuramsal Katmanlarda Kimlik: Söylem, Melezlik, Aidiyet ve Direniş Biçimleri

Çalışmanın bir önceki bölümünde kimliğin tarihsel, kültürel ve söylemsel bağlamda biçimlenen, dinamik bir yapı olduğu açıklanmıştır. Bu bölümde ise, sabit ve özsel kimlik anlayışına karşın, eleştirel yaklaşan kuramsal yaklaşımlar temelinde kimliğin söylemsel sınırlarının nasıl şekillendiği ve üretildiği açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede dikkat çeken; Homi Bhabha, Edward Said, Gayatri Spivak ve Frantz Fanon gibi düşünürlerin öncülüğünü yaptığı Postkolonyal Kuram, sosyal bilimlerde uzun süre egemen olan modernist, rasyonalist ve pozitivist düşünceye karşı eleştirel bir perspektif geliştiren teorik bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Kuram kimliğin bireysel bir özellik olmanın ötesinde sömürgeci söylemler ve ‘öteki’ inşası üzerinden şekillenen politik bir kategori olduğunu vurgulamaktadır (Bhabha,2017, s.112).

Homi K. Bhabha’ya göre (2017), kimlikler; kültürel karşılaşmalar, çatışmalar ve söylemsel müzakereler aracılığıyla biçimlenen, sabit olmayan, aksine akışkan ve çoğul nitelikler taşıyan yapılardır. “Kültürel Melezlik” (hybridity) kavramını merkeze alan bu yaklaşım, saf, homojen, özcü bir kültür veya kimlik anlayışını reddederek; her kimlik ve kültürün tarihsel olarak diğerleriyle sürekli temas hâlinde olduğunu, bu etkileşimler doğrultusunda yeniden şekillendiğini ve melezleştiğini savunur (s.112). Bu melezlik, kültürel anlamların değişimine zemin hazırlarken, aynı zamanda sabit egemen söyleme karşı da bir direniş biçimi olarak betimlenebilir. Bu yaklaşıma göre, kültürel temsiller ve egemen söylemin kesişiminde bir ara mekan, yani “üçüncü alan” (third space) oluşmaktadır. Özcü kimlik anlayışına eleştirel duran Bhabha’nın (2017) "Kültürel melezlik" kavramı Foucault’un iktidar analizini sonraki sürece taşımanın yanı sıra egemen söylemin hiçbir zaman tam bir hegemonya kuramadığı bir üçüncü alanı görünür kılmaktadır denilebilir.

Egemen söylem ya da ötekileştirilmiş marjinal kimliklerin bütünüyle kontrol edemediği bu alan, ikili karşıtlıkların ötesinde konumlanan öznelik biçimlerinin ortaya çıktığı, kimliklerin söylemsel olarak yeniden üretildiği bir müzakere alanıdır (Bhabha, 2017, s.80). Bu alanda egemen söylem hiçbir zaman tam olarak örtüşmese de, taklit edilmektedir. Egemen söylemin taklidi ile oluşan benzerliğin ortaya çıkardığı gerilimi Bhabha (2017) “taklit” (mimicry) olarak kavramlaştırmaktadır (s.135). Ona göre, bu gerilim egemen söylemin otoritesini zayıflatmanın yanı sıra, yeni melez kimliklerin üretilmesine de alan açmaktadır. Diğer önemli bir kavram olan ve Bhabha’ya (2017) göre kimliği sürekli bir müzakere aracı olarak konumlandıran “ikirciklilik” (ambivalence), ise egemen söylemin hem arzuladığı hem de korktuğu öteki ile kurduğu karmaşık, katmanlı ilişkiyi ifade etmektedir (s.142). Bu kavram, ötekinin hem farklılık hem de benzerlik üzerinden tanımlanmasıyla ortaya çıkan durumu da açıklamaktadır. Bu çerçevede, egemen söylem ötekini kendi doğrusu, normatif yapısı doğrultusunda kendine benzetme, dahil etme ve bastırma; dışlama eğilimlerini bir arada yaşamaktadır. Bu iki kavram egemen söylemi içten sarsan mekanizmalar olarak da betimlenebilir. Birbirinden farklı bu düalist tutum, ötekinin konumunu belirsizleştirmekte; içsel tutarsızlıkları da görünür kılmaktadır. Yani, egemen kimlik olma durumunun söylemsel bütünlüğünü ve sabit özne

durumunu sarsan ikirciklilik, çoğulcu ve müzakere edilebilir kimlik anlayışının teorik perspektifte altını çizmektedir.

Bhabha'nın kuramsal çerçevesi özellikle günümüzde marjinal olarak tanımlanan kimlikleri anlamada önemli bir yer tutmaktadır. Bhabha (2017) rap, dub ve scratching gibi müzikal pratiklerin siyah topluluklar için bir "direniş kültürü" ve açık bir kolektif kimlik oluşturma aracı olduğunu belirtir (s.178). Bu müzikal araçlar egemen olan kültürel kodların dönüştürülerek arada kalan yeni bir melezlik alanı ve üçüncü alan yarattığını göstermektedir. Amerika Birleşik Devletlerindeki hip-hop kültürü, Türkiye'deki arabesk ve rap müzik kültürü gibi küresel ölçekte bu örnekler çoğaltılabilir. Göç olgusu da bu müzakere sürecini anlamada ve açıklamada önemli örnekler arasındadır. Örneğin, Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenler ya da "Almancı" olarak tanımlanan Almanya'daki Türk göçmenler, üçüncü alan olarak tanımlanabilecek alanda yerleşik kimlik ve kültür ile sürekli bir müzakere sürecinde melez bir yeni kimlik inşa etmektedir.

Günümüzde melezlik ve müzakere süreci en belirgin şekilde dijital alanlarda görünür olmaktadır. Dijital dünya ile iç içe olan günümüzde kimlik inşa süreçleri dijital alanda devam etmektedir. Livingstone (2024), ergenlerin dijital dünyada kendi özerkliklerini ifade etmek için "yaratıcı ve yapıcı fırsatları" keşfettiklerini ifade eder (s. 886). Ona (2024) göre dijital ortamlar egemen yapılara karşı alternatif dijital gelecekler icat etmelerine yeni bir alan sunmaktadır (s.886-890). Özellikle 'öteki' olarak tanımlanan dezavantajlı ve kırılgan gruplar dijital alanda 'icatçı' yollar geliştirmektedir (s.888). "İcatçı" yollar egemen yapılara karşı alternatif kimlik mecrası olabilme potansiyeli çerçevesinde, üçüncü alanın dijital alandaki temsili ya da yansımaları olarak okunabilir.

Teknolojik gelişmeler ve dijital çağın etkisiyle, kimlikler daha katmanlı ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu noktada, kimlikleri anlayabilmek adına Zizi Papacharissi (2014), dijital ortamlardaki kimlik üretim biçimlerini duygusal ve söylemsel bir düzeyde "duygusal kamular" (affective publics) kavramı ile açıklamaktadır (s.28). Sabit kimlik sınırlarının ötesinde konumlanan duygusal kamular kavramı, anlık duygu değişimleri ve ağ tabanlı dijital etkileşimlerin aracılığıyla kimliğin akışkanlığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede, bu duygusal kamular; bireysel ve kolektif kimliklerin ifade ve müzakere edildiği, yeniden üretildiği üçüncü alan olarak belirtilebilir.

Yeni dijital kamusal alanlarda bireylerin, duygu ve tepkileri ile donattığı bir kolektif kimlik kurduğu söylenebilir. 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı protestoları, bu noktada çarpıcı örneklerden biridir. Sosyal medya platformlarından paylaşılan görseller, mizah içeren araçlar, kişisel hikayeler; bu protestoların duygusal boyutunu görünür kılmış, bu dijital kamusal alanda paylaşılan öfke, umut, dayanışma gibi duygular kolektif bir kimliğe dönüşmüştür. Yine benzer şekilde, "Arap Baharı/Devrimi" olarak tanımlanan süreç de benzer bir yapıya sahiptir. Amerika Birleşik Devletlerindeki polis şiddetine karşı ortaya çıkan #BlackLivesMatter hareketi ya da cinsel taciz ve istismara karşı başlatılan #MeToo hareketi gibi benzer yeni toplumsal hareketler de bireysel duyguların ortak

müzakere sürecinde bir kimliğe ve ortak kamusal bir harekete dönüşme noktasında önemli örnekler arasında sıralanabilir. Bu çerçevede “duygusal kamuların” bireysel duyguları kolektif kimliklere (Gezi Parkı, Arap Baharı, #MeToo gibi) dönüştürmenin yanında, melezlik alanını dijital ağlar üzerinden yine kolektif bir duygu zeminine taşımaktadır denilebilir.

Ancak, sosyal bilimler literatüründe, dijitalleşmenin kamusal kimliği üretmedeki etkisinin aksine, bireyi yalnızlaştırdığını ve bireyselleştirdiğini ifade eden yaklaşımlarda bulunmaktadır. Sherry Turkle (2011), dijital teknolojilerin bireylerarası ilişkileri dönüştürerek bireyleri giderek daha yalnız hale getirdiğini ve bu dönüşümün kimliklerin daha kırılgan bir yapıya bürünmesine neden olduğunu savunmaktadır (s.11). Ona (2011) göre, çevrimiçi ortamlarda bireyler daha fazla sayıda ilişki kurmakta, daha fazla kimliği deneyimlemekte; ancak bu ilişkiler, derinlikten yoksun ve yüzeysel niteliktedir. Çünkü bu kimlikler geçici, performatif ve bağlamsal bir yapıdadır (s.10-18). Örneğin günümüzdeki TikTok, X gibi platformlarda, özellikle gençler arasında daha yaygın şekilde görünür olan bu durum; bireylerin kimlik performanslarını daha çok temsile ve gösterime dayalı biçimlerde inşa etmelerine yol açmaktadır. Kimlik, bu bağlamda sabit ve özsel bir yapıdan ziyade, dijital mecralarda sürekli olarak yeniden üretilen, değişken ve söylemsel bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Instagram’da güzellik ve yaşam tarzı ile öne çıkan bir influencer, başka bir platformda siyasi ve politik söylemde bulunan bir feminist aktivist olabilmektedir. Bu iki kimlik çelişkili gibi görünse de, bireyin ürettiği bütüncül kimliğinin parçaları olarak ele alınmalıdır.

Öte yandan, dijitalleşmenin ve sosyal medyanın yaygın kullanımı; yalnızca bireyleri yalnızlaştıran ya da kimlikleri kırılganlaştıran bir unsur olarak değil, aynı zamanda bireylerin kamusal alanda direniş kimlikleri inşa etmelerine olanak tanıyan bir araç olarak da ele alınmalıdır. Bu ikili durum, dijital teknolojilerin toplumsal etkilerinin çelişkili doğasına işaret eder. Sosyal medya, bir yandan toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme potansiyeline sahipken, diğer yandan bu eşitsizliklere karşı kolektif direnişin örgütlenmesinde etkili bir platform işlevi görebilmektedir. Bu bağlamda, günümüzde artık sosyal medya pratikleri, hem baskının yeniden üretildiği hem de direnişin filizlendiği bir alan olarak, toplumsal dönüşüm süreçlerinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Sonuç olarak, ister bireyin yalnızlaşması ve kimlik kırılganlığı bağlamında, isterse kamusal direnişin dijital mecralarda inşası çerçevesinde ele alınsın Sherry Turkle ve dijital kültür kuramcıları, kimliğin sabit bir öz değil, söylem temelinde sürekli olarak yeniden kurulan, dinamik bir yapı olduğu konusunda hemfikirlerdir (Turkle, 2011, s. 18; Papacharissi, 2014, s. 31).

Bu çerçevede, egemen kültüre karşı ortaya çıkan marjinal kimliklerin; özellikle kültürel, sanatsal ve dijital anlatılar yoluyla egemen söylemlere karşı bir direniş biçimi geliştirdiği söylenebilir. Ancak, melezlik, taklit ve ikirciklilik temelinde şekillenen bu direniş kimlikleri, egemen söylem ve kimliklerden tamamen bağımsız değildir. Nitekim, üçüncü alanda hem kültürel temsiliyet hem de politik bir özneleşmenin bir arada üretildiği ifade

edilebilir. Bhabha'nın melezliği, Papacharissi'nin duygusal kamuları ve Turkle'ın dijital kırılancılık yaklaşımı günümüzde kimliğin artık sabit bir 'öz'den ziyade fiziksel ve dijital dünyada söylemler arasında sürekli zikzaklar çizen bir 'akış' olduğu noktasında benzeşmektedirler.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın temel problemi, kimliğin nasıl biçimlendiğı, sınırlandırıldığı, kurulduğı; bu süreçte ötekileştirmenin rolü ve etkisini, güncel örnekler ve literatürdeki tartışmalar çerçevesinde anlayabilmektir. Çalışmanın sonucunda kimlik, yalnızca sabit bir öz ya da söylemsel bir gerçeklik olarak değil, özsel nitelikler ile söylemsel anlamlandırmaların kesişiminde biçimlenen, çok katmanlı, her an yeniden şekillenen bir yapı olarak açıklanabilir. Bu çalışmanın genel düalizmi olan kimlik özelinde, öz ve söylem tartışmaları, özellikle sosyal bilimler literatüründe uzun süredir tartışılğelen önemli bir konudur. Birbirine karşıt konumlanan özsel yaklaşımlara göre kimlik, doğuştan gelen biyolojik ve kültürel özellikler iken; söylem temelli yaklaşımlara göre, toplumsal ilişkiler, dilsel pratikler ve iktidar mekanizmaları ile biçimlenen bir süreç, gerçeklik olarak ifade edilebilir. Ancak kimliğe özsel bir çerçeveden yaklaşmak, kimliğe bağılı eşitsizlikleri ya da hiyerarşileri de doğuştan değişmez olarak tanımlamanın ve bu eşitsizlikleri meşrulaştırmanın yolunu açmaktadır. Ya da kavramı sadece söylemsel olarak ele almak bireyin kendilik algısını parçalayabilir; özne konumu zayıflayabilir, kimlikleri politik olarak araçsallaştırılabilir.

Ancak madalyonun iki yüzü gibi görünen bu iki yaklaşım, birbirini dışlayan değil; birbirini tamamlayan, genellikle iç içe bir çerçeveye sahiptir. Örneğin, Judith Butler (2019), biyolojik cinsiyet özelliklerini reddetmez; ama bu biyolojik özelliklerin ve bedenin "kadın" ya da "erkek" olarak tanımlanmasını ya da o biyolojik özelliğın bedenin ideal olarak ne yapması, nasıl davranması gerektiğine dair kurulan söylemsel kalıpları eleştirir ve bu durumun söylemsel olarak inşa edildiğini vurgular (s.120). Bu bağlamda, özsel olanın toplumsal anlamı, söylem ile biçimlenmektedir, denilebilir. Benzer şekilde, Michel Foucault'nun (2000) söylem ve iktidar ilişkisine dayalı yaklaşımı, söylemlerin bireylerin kimliklerini, toplumsal konumlarını belirleyiciliğine odaklanmaktadır (s.162). Butler ve Foucault'nun yaklaşımı, kimliğin iktidar ilişkileri ile yeniden kurulan bir yapı olduğu fikrinde benzeşirken, Foucault söylemin tarihsel düzenleyiciliğine, Butler (2019) ise bedensel performanslar ile tekrarlanıp normatifleşmesine vurgu yapmaktadır (s.84-85).

Postkolonyal kuramlar ise kimliklere yönelik söylemsel üretimleri, kültürel karşılaştırmalar ve melezleşme gibi kavramlar üzerinden ele almaktadır. Homi Bhabha, Foucault'un iktidar merkezli yaklaşımından farklı olarak, egemen söylemin dışında kalan kimliklerin müzakere ve kesişim alanları temelinde "üçüncü alan" ve "ikirciklilik" kavramları çerçevesinde ele almaktadır (Bhabha, 2017, s. 82). Bu çerçevede, ötekileştirmenin de etkin olduğu bu alanlarda, kültürel çatışma ve temsil üzerinden

kimliğin melezişmesi incelenmektedir. Bu süreç, yeniden üretim ve direniş olarak, çok yönlü bir yapıya sahiptir. Dijitalleşme ise bu müzakere alanlarının genişleterek, bireysel ve kolektif kimliklere kapsamaktadır. Bu çerçevede, Zizi Papacharissi (2014), bireylerin dijital ortamlardaki anlık duygular, tepkiler ve kolektif hafıza aracılığıyla yeniden üretilen kimliklere odaklanmaktadır (s.11-13). “Duygusal kamular” olarak kavramlaştırılan bu yaklaşım, Butler’ın (2019) performatif kuramıyla benzeşmektedir, denilebilir. Çünkü dijital dünyada da kimlikler, tekrar eden temsiller, duygusal tepkiler, ağ tabanlı etkileşimler çerçevesinde performatif olarak üretilmektedir. 2024 yılında başlatılan #IndigenousLivesMatter kampanyası, yerli kimliğini bir direniş kimliği olarak yeniden inşa etmiş ve bir dijital kimliğe dönüştürmüştür. Sherry Turkle (2011) ise dijitalleşmenin kimlik üzerine olumsuz etkilerinin altını çizmekte; dijitalleşmenin özgürleştirme yanı sıra, bireyleri yalnızlaştıran ve kimlikleri kırılgan gerçeklikler olarak konumlandıran bir yönü bulunduğunu ifade etmektedir (s.11-12). Bu çerçevede, genellikle temsil ve görünürlüğe dayalı olan dijital kimlikler, geçici ve bağlama göre çokça değişken bir yapıdadır. Butler’ın (2019) performatif açıklaması ile dijital alan özelinde benzeşen bu yaklaşım, kimliğin tekrar yoluyla kurulduğunu; ancak öz’den ya da bağlamdan kopan tekrarın, yüzeysel ve geçici bir gösteriye dönüşebileceğini belirtmektedir (s.229-231).

Sonuç olarak makaledeki tartışmalar çerçevesinde;

- Yalnızca biyolojik bir ‘öz’ ya da ‘akışkan bir söylem’ olarak betimlenemeyecek olan kimliğin, öz ve inşa, söylem kesişiminde her an yeniden üretilen çok katmanlı bir yapı olduğu,
- Foucault ve Butler’ın da belirttiği gibi, kimliği sadece dışardan sınırlandırmayan iktidarın aynı zamanda bedensel performanslar ve söylemsel tekrarlar aracılığıyla makbul kimlikleri ürettiği,
- ‘Üçüncü alan’ kavramının dijital alanlara taşındığı, ‘duygusal kamuların’da bu alanların yeni direniş kimlikleri için yeni bir melez müzakere zemini sunduğu söylenebilir.

Günümüzde kimlik tartışmalarını anlamak, yalnızca bireyin kim olduğunun yanı sıra, hangi söylemler, iktidar ve müzakere biçimleri içinde kurulduğu ile de yakından ilgilidir. En temelde, öz ve söylem arasındaki etkileşim; kimliğin maddi ve manevi anlam düzeyini ortaya koymaktadır. Ancak iktidar ilişkileri, kimlikler arası hiyerarşi, makbul kimlik ya da tüketim performatifleri, ötekileştirme pratikleri gibi söylem ile görünür olan etkilerden soyutlanarak, günümüz kimliklerini anlamak imkansızdır.

Gelecek araştırmalar çalışmanın kuramsal çerçevesini ampirik verilerle destekleyerek, mekânsal ayrışma, kuramsal dışlama gibi konularda alana katkı sağlayabilir. Bunun yanı sıra bu çalışmanın sonuçları, günümüzde önemli bir tartışma konusu olan yapay zeka teknolojilerinin yarattığı yeni öznellik biçimleri, algoritmik dışlama, kimlik ve mülkiyet ilişkisi bağlamında sonraki çalışmalarda analiz edilebilir.

Kaynaklar

- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2023). *Gerçekliğin sosyal inşası: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi* (V. S. Öğütle, Çev.). Atıf Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. Heretik.
- Bhabha, H. K. (2017). *Kültürel konumlanış* (T. Uluç, Çev.). İnsan Yayınları.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve iktidar* (I. Ergüden & O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Goffman, E. (2020). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (B. Cezar, Çev.). Metis Yayınları.
- Hall, S. (1996). Who needs identity? In S. Hall & P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 1–17). SAGE Publications.
- Hall, S. (2021). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (A. Dede vd., Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Livingstone, S. (2024). Reflections on the meaning of “digital” in research on adolescents' digital lives. *Journal of Adolescence*, 96, 886–891. <https://doi.org/10.1002/jad.12322>
- Mead, G. H. (2021). *Zihin, benlik ve toplum* (H. Deliçaylı & H. Türker, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Papacharissi, Z. (2014). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199999736.001.0001>
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik*. İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2022). *Milliyetçilik ve modernizm*. Fol Kitap.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books/Hachette Book Group.

Wodak, R., & Boukala, S. (2015). European identities and the revival of nationalism in the European Union: A discourse-historical approach. *Journal of Language and Politics*, 14(1), 87–109. 10.1075/jlp.14.1.05wod

Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton University Press.